

رتبه‌بندی شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد بر اساس شاخص‌های توسعه فرهنگی با استفاده از روش تحلیل روابط خاکستری

سعید ملکی

استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران (نویسنده مسئول)

malekis@scu.ac.ir

فرشته شنبه پور مادوان

دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

vafashanbepoor@yahoo.com

چکیده

مقدمه و هدف پژوهش: توزیع متناسب منابع میان سکونتگاه‌های انسانی با هدف دستیابی به توسعه متوازن در جامعه، نیازمند برنامه‌ریزی اصولی است که در گام نخست با تبیین وضع موجود و شناسایی امکانات و محدودیت‌های مناطق همراه است. فرهنگ یکی از مهم‌ترین عوامل تحقق توسعه است، از این رو، توسعه فرهنگی، یکی از پیش شرط‌های بنیادی تحقق توسعه و یکی از آرمان‌های بنیادی توسعه در هر جامعه است. استان کهگیلویه و بویراحمد جزء استان‌هایی است که در سطوح آخر توسعه فرهنگی قرار گرفته و به لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه فرهنگی وضعیت مطلوبی ندارد، لذا هدف اصلی پژوهش رتبه‌بندی شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه فرهنگی است.

روش پژوهش: ۸ شاخص فرهنگی با روش اسنادی انتخاب و وزن آن‌ها با الگوی روش AHP تعیین شد. طبقه‌بندی شهرستان‌ها از نظر میزان برخورداری از شاخص‌های فرهنگی، با روش تحلیل روابط خاکستری (GRA) در برنامه Excel انجام شد.

یافته‌ها: نتایج پژوهش حاضر بیان‌کننده نبود تعادل در توزیع شاخص‌های فرهنگی میان شهرستان‌های استان است. شهرستان بویراحمد با کسب بیشترین امتیاز حاصل از تحلیل روابط خاکستری، (۰/۱۱۵) به لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه فرهنگی از وضعیت مطلوبی برخوردار می‌باشد و سایر شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد از کمترین رتبه از نظر شاخص‌های توسعه فرهنگی برخوردار می‌باشند.

نتیجه‌گیری: لازمی کاهش تفاوت‌های میان شهرستان‌ها از لحاظ توسعه‌یافتگی فرهنگی، توجه به برنامه‌ریزی منطقه‌ای و اصلاح نظام برنامه‌ریزی کشور و دوری از برنامه‌ریزی بخشی و پیروی از سیاست‌های متعادل و متوازن در ایجاد فرصت برابر برای منابع در تمام شهرستان‌های استان می‌باشد.

واژگان کلیدی: توسعه، فرهنگ، تحلیل خاکستری (GRA)، استان کهگیلویه و بویراحمد

مقدمه و بیان مسئله

فرهنگ، پایه رفتارهای انسانی به شمار می‌رود و بخش قابل توجهی از رفتارهای اقتصادی نیز بر این بنیان استوار است (بیک‌محمدی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۴). فرهنگ یک مفهوم در حال گذر و چند معنایی است و می‌تواند برای جامعه و کشور جایگاه ویژه‌ای داشته باشد (توکلی، ۱۳۸۶: ۹). در واقع فرهنگ ارزش‌ها و هنجارهای سیستمی است که در بین افراد جامعه وجود دارد و در فعالیت‌های اقتصادی خود را نشان می‌دهد (اکبریان، ۱۳۸۶: ۲۳). فرهنگ منبعی برای پایداری اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی به شمار می‌رود (Kankala, 2011: 6). سخن گفتن از توسعه فرهنگی تنها لفظ و استعاره نیست، بلکه جزو جدانشدنی توسعه است و امروزه اثر آن بیش از پیش روشن گردیده است. در مورد اثر فرهنگ بر توسعه می‌توان به ایجاد دارایی‌های زیادی از قبیل مهارت‌ها و محصولات فرهنگی اشاره نمود که در ارتقای رفاه جامعه اثر بسزایی دارد. کاهش نابرابری در بهره‌مندی از منابع، دست‌آوردها و امکانات جامعه، یکی از مهم‌ترین معیارهای اساسی توسعه به شمار می‌رود. مفهوم توسعه علاوه بر رشد در همه جهات، توزیع متعادل را نیز در برمی‌گیرد (تقوایی و قائدرحمتی، ۱۳۸۵: ۱۱۷). توسعه فرهنگی فرآیندی کیفی و ارزشی است که برای ارزیابی آن از نشان‌گرهای کمی در برنامه‌ریزی‌های فرهنگی برای دستیابی به اهداف توسعه در قالب کالاها و خدمات استفاده می‌شود و در این بین آنچه مهم است، برنامه‌ریزی در مورد ماهیت و محتوای فعالیت‌ها و خدمات فرهنگی است که به طور عموم از طریق ابزارهای فرهنگی حاصل می‌شود. بدیهی است میان بُعد کمی و کیفی فرهنگ ارتباط دو سویه برقرار است: بعد کمی توسعه فرهنگ شامل افزایش شمارگان کتاب، تأسیس کتابخانه‌ها، افزایش تیراژ روزنامه‌ها و نشریات،

تأسیس موزه‌ها و فضاهای فرهنگی و هنری، سینما، تئاتر، تقویت رسانه‌های محلی و بُعد کیفی آن تقویت هویت‌های دینی و فرهنگی، پاسداری از آداب و رسوم، زبان، ارزش‌ها و میراث فرهنگی. امروزه توسعه و توسعه فرهنگی نه تنها برای ارتقای کشورهای در حال توسعه صورت می‌پذیرد، بلکه روند جهانی شدن کشورهای مختلف را ناگزیر کرده است تا به سمت و سوی توسعه‌یافتگی گام بردارند و در حلقه ارتباطات و مبادلات سیاسی، اقتصادی، فکری و فرهنگی تنها و منزوی نمانند (بیک‌محمدی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۴). توجه به رهیافت تعادل و توازن منطقه‌ای، کاهش ناهمگونی و نابرابری‌های منطقه‌ای و بخشی، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی منطقه‌ای برای توزیع هدف‌هایی که بر حسب ویژگی‌های ساختاری، امکانات و محدودیت‌های هر منطقه تغییر می‌کنند، مستلزم مطالعه و شناخت اهمیت خصوصیات هر منطقه با توجه به جایگاه آن در کل سیستم منطقه‌ای است (تقوایی و قائدرحمتی، ۱۳۸۵: ۱۱۹). از این رو درک و شناخت بهتر از میزان توسعه‌یافتگی فرهنگی شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد نسبت به همدیگر موجب شناخت نقاط قوت و ضعف، توان‌ها، کمبودها و در نهایت موجب توفیق در برنامه‌ریزی منطقه‌ای می‌شود. لذا پژوهش حاضر با هدف امکان‌سنجی توسعه فرهنگی شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد به دنبال پاسخگویی به سئوالات زیر می‌باشد:

سئوالات پژوهش

- ۱- مهم‌ترین شاخص‌های توسعه فرهنگی در شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد کدامند؟
- ۲- وضعیت برخورداری شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد از شاخص‌های توسعه فرهنگی چگونه است؟

۳- کدام یک از شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد دارای بیشترین رتبه توسعه‌یافتگی از نظر شاخص‌های توسعه‌ی فرهنگی می‌باشد؟

پیشینه پژوهش

بحث درباره‌ی فرهنگ از دیرباز در جهان سابقه داشته، ولی بررسی آن با دیدگاه‌های جدید در این اواخر رواج یافته‌است. ابتدا در یونسکو بحث فرهنگ و توسعه مطرح شد. با اعلام اندیشه‌ی توسعه‌ی فرهنگی در سال ۱۹۵۰، دهه ۶۰-۱۹۵۰ به دهه‌ی اول توسعه شهرت یافت. در دهه ۱۹۷۰-۱۹۶۰ در کشورهای اروپایی مفاهیم و

واژه‌های جدید چون توسعه‌ی فرهنگی و سیاست فرهنگی در عرصه‌ی فرهنگ مصطلح گردید (زیاری، ۱۳۷۹: ۹۲). بررسی نابرابری فرهنگی و وجود آن در محدوده‌های جغرافیایی مختلف در سال‌های اخیر مورد توجه برنامه‌ریزان و سیاست‌مداران قرار گرفته است و پژوهش‌های زیادی در سطوح ملی- منطقه‌ای- ناحیه‌ای و محلی با استفاده از روش‌های متفاوت صورت گرفته است که در ادامه به تعدادی از مطالعات انجام شده اشاره می‌شود.

جدول (۱): مهمترین سوابق مطالعاتی در زمینه شاخص‌های توسعه فرهنگی

نگارنده	عنوان پژوهش	خلاصه نتایج
بابایی (۱۳۸۹)	توسعه فرهنگی و توسعه اجتماعی در ایران	در این پژوهش به بررسی رابطه بین توسعه اجتماعی و توسعه فرهنگی پرداخته و نتایج حاکی از آن است که آسیب‌های هویتی و فرهنگی و ضعف سرمایه فکری و فرهنگی مانع توسعه در ایران شده است.
فدائی خوارسگانی و نیری (۱۳۸۹)	رسی تأثیر تحولات شاخص‌های منتخب فرهنگی بر رشد اقتصادی در ایران	ابتدا به تحلیل وضع موجود برخی شاخص‌های فرهنگی و روند تحولات آن در ایران پرداخته، سپس به چگونگی تأثیرگذاری این شاخص‌ها بر رشد اقتصادی ایران پرداخته‌اند.
محمدی و ایزدی (۱۳۹۱)	تحلیلی بر توسعه فرهنگی شهر اصفهان	با استفاده از ۳۵ شاخص که در نهایت به ۵ عامل تقلیل یافته به این نتیجه رسیدند که توزیع امکانات و فضاهای فرهنگی در اصفهان متعادل نمی‌باشد.
بیک‌محمدی (۱۳۹۶)	تحلیل شاخص‌های توسعه فرهنگی	با استفاده از ۱۵ شاخص فرهنگی و مدل تاپسیس و ۲۹ شهرستان استان فارس، به این نتیجه رسیدند که در سطح شهرستان‌های استان فارس نابرابری و اختلاف زیاد وجود دارد.
کارل رزنستاین (۲۰۱۱)	توسعه فرهنگی و محله‌های شهری	به بیان چهار ویژگی سیاست توسعه فرهنگی پرداخته و به استدلال تأثیر این ویژگی‌ها در توسعه فرهنگی و زندگی فرهنگی محلات توجه کرده است.

مفاهیم و ادبیات نظری پژوهش

واژه توسعه نخستین بار در سال ۱۷۵۲ در زبان فرانسه و انگلیسی به معنی رسیدن به اهداف مشخص

بر اساس طرح و برنامه به کار رفت سپس به فرآیند تکاملی خلقت در رشته زیست‌شناسی و تبدیل دانه به گل اطلاق شد. در تعریف کلی توسعه را می‌توان

چنان‌که نابرابری ناحیه‌ای به موضوع محوری در تحقیقات جغرافی‌دانان و دانشمندان علوم ناحیه‌ای تبدیل شده است (Yu & Yehu 2003: 514). توجه به نابرابری‌های فضایی و بی‌عدالتی فضایی در مطالعات جغرافیایی در طول دهه‌ی ۱۹۷۰ نمایان شد (Smith, 1994:251). یکی از دیدگاه‌های نظری که تمرکز تحلیلی خود را معطوف به چگونگی بروز نابرابری فضایی و عواقب آن نموده‌اند، دیدگاه نهایون می‌باشد که متکی به اصول نئوکلاسیک تعادل اقتصادی است. در سوی دیگر، دیدگاه‌های رادیکال قرار دارند. یکی از آن‌ها، دیدگاه مارکسیستی است که به دنبال کشف قوانین حاکم بر اشکال فضایی، توسعه سرمایه‌داری است. با این نگاه، سازمان فضایی، تظاهر منطقی نظام اقتصاد سیاسی جامعه است. نظریه دیگر در این مجموعه، نظریه وابستگی است. نظریه‌پردازان وابستگی، نابرابری فضایی را در کشورهای پیرامونی اغلب در ارتباط با مفهوم استعمار درونی مطرح می‌کنند. از نظر آنان، مستعمره‌ی درونی، جامعه‌ای در یک جامعه است که اعضای آن صرف نظر از تفاوت‌هایشان قربانی این نوع نابرابری هستند و نابرابری فضایی را اغلب با مراجعه به قانون مبادله نابرابر توضیح می‌دهد (چلبی، ۱۳۷۵: ۲۱۵). پرتفردارترین دیدگاه در این زمینه که توسط گالور و زیرا ارائه شده است بیان می‌کند که نابرابری نه تنها نتیجه رشد اقتصادی است، بلکه نقش مهمی در تبیین الگوی رشد ایفا می‌کند (محمودزاده و علمی، ۱۳۹۱: ۱۳۴). اقتصاددانان نئوکلاسیک معتقدند که نابرابری‌های ناحیه‌ای یک پدیده موقت است (Liao & Wei, 2012: 72) و نابرابری‌های ناحیه‌ای را به عنوان یک پدیده زودگذر و مرحله اجتناب‌ناپذیر برای تعادل نهایی در نظر می‌گیرند (Li & Wei, 2010: 304). مفهوم توسعه فرهنگی از اوایل دهه ۱۹۸۰ از طرف یونسکو، در مباحث توسعه مطرح شده و منظور از

تکامل سطح زندگی و رسیدن به شرایط آرمانی در زمینه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دانست که تحقق مفاهیم آزادی، عدالت، پویایی اجتماعی، توسعه انسانی و رشد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را همراه دارد (جعفری شمس‌آبادی و نظم‌فر، ۱۳۹۵: ۸۳). یکی از عوامل مهم توسعه همانا پیشرفت اقتصادی است، اما تنها این عامل نیست و دلیل این امر آن است که توسعه صرفاً پدیده‌ای اقتصادی نیست. بنابراین هدف اصلی توسعه باید ایجاد الگوی مطلوب رشد درآمد همگانی باشد که تمام اقشار جامعه را پوشش دهد توسعه علاوه بر بهبود میزان تولید و درآمد، شامل دگرگونی‌هایی در ساختار سیاسی، اجتماعی، اداری و اصلاح آن‌ها و همچنین وجه نظرهای عمومی مردم نیز هست (زیاری، ۱۳۹۰: ۱۸). فرهنگ مبدأ همه خوشبختی‌ها و بدبختی‌های ملت است. آن چیزی که ملت‌ها را می‌سازد فرهنگ صحیح است. اگر فرهنگ اصلاح گردد، یک مملکت اصلاح می‌شود. بی‌شک والاترین عنصری که در موجودیت هر جامعه دخالت اساسی دارد، فرهنگ آن جامعه است. اساساً فرهنگ هر جامعه، هویت و موجودیت آن را تشکیل می‌دهد و با انحراف فرهنگ، هر چند جامعه از بعد اقتصادی، سیاسی، صنعتی و نظامی قدرتمند و قوی باشد، اما پوچ و میان‌تهی است. اگر فرهنگ جامعه‌ای وابسته و تقلیدی از فرهنگ غرب باشد، ناچار دیگر ابعاد آن جامعه به جانب مخالف گرایش پیدا می‌کند و بالأخره در آن مستهلک می‌شود و موجودیت خود را در تمام ابعاد از دست می‌دهد (سرخ‌کمال و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۶). همچنین عوامل برون ناحیه‌ای در پیشرفت یا عدم پیشرفت نواحی تأثیر بسزایی خواهند داشت، این عوامل ناشی از سیاست‌گذاری‌ها و نوع استراتژی انتخابی جهت توسعه می‌باشد. امروزه در ادبیات اقتصاد ناحیه‌ای، تمایل به بررسی علل و پیامدهای نابرابری‌های ناحیه‌ای افزایش یافته است (Bono & et al, 2007: 44).

حذف موانع گسترش ارتباطات جهانی، جهانی اندیشیدن و جهانی عمل کردن شهروندان جامعه یک ضرورت انکارناپذیر است (بابایی فرد، ۱۳۸۸: ۱۴). توسعه فرهنگی فرآیندی است که طی آن با ایجاد تغییراتی در حوزه‌های ادراکی شناختی و گرایشی انسان‌ها، قابلیت‌ها و باورها و شخصیت‌های ویژه‌ای را در آن‌ها به وجود می‌آورد که حاصل این باورها و قابلیت‌ها، رفتار و کنش‌هایی است که مناسب توسعه است. به عبارتی حاصل توسعه فرهنگی کنار گذاشتن خرده فرهنگ‌های نامناسب توسعه است. در مورد اثر فرهنگ بر توسعه می‌توان به ایجاد دارایی‌های زیادی از قبیل مهارت‌ها و محصولات فرهنگی اشاره کرد که در ارتقای رفاه جامعه اثر بسزایی دارد (مشکینی و قاسمی، ۱۳۹۱: ۳). اما مفهوم فرهنگ عبارت است از مجموعه‌ای از دستاوردهای مادی، معنوی و الگوهای تفهم و تفکر انسانی است (pellegrino, 1983: 175).

به طور کلی، عواملی همچون بحران‌های هویتی و فرهنگی، تعارض میان سنت و مدرنیته، شکاف‌های اجتماعی، شکاف‌های نسلی، آسیب‌ها و تعارض‌های درونی در فرهنگ ایرانی، همچون از خود بیگانگی فرهنگی، ضعف حافظه تاریخی، فقدان فردیت و فردگرایی و مصرف‌نمایی، فقدان یا ضعف نهادهای مدنی، فقدان یا ضعف سرمایه اجتماعی، فقدان یا ضعف مطالعه و استفاده از رسانه‌های ارتباط جمعی، به عنوان عواملی که دارای زمینه‌های فرهنگی هستند و در ضعف توسعه فرهنگی مؤثرند، نقش مهمی در ضعف توسعه اجتماعی در جامعه ایران ایفا می‌کنند (بابایی فرد، ۱۳۸۹: ۲۸).

روش پژوهش

با توجه به مؤلفه‌های مورد بررسی و ماهیت موضوع، پژوهش حاضر به لحاظ روش از نوع توصیفی - تحلیلی و از نوع تحقیقات کمی است. جهت سنجش وضعیت توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان

توسعه فرهنگی دگرگونی است که از طریق تراکم برگشت‌ناپذیر عناصر فرهنگی (تمدن) در یک جامعه معین صورت می‌گیرد و بر اثر آن، جامعه کنترل مؤثری را بر محیط طبیعی و اجتماعی اعمال می‌کند. برنامه‌ریزی و توسعه‌ی فرهنگی: فرهنگ از نسلی به نسل دیگر منتقل و هر فرهنگ بر فرهنگ قبل از خود بنا می‌شود (وثوقی، ۱۳۸۴: ۱۴۷) و یک راه مشخص زندگی است که معانی مشخصی را نه فقط در هنر و آموزش بلکه در رفتارهای سازمانی و عادی بیان می‌کند (Montgomery, 1990: 11). پس تأکید بر منابع غیر مادی دارد (Jenks, 2004: 42). و مطابق با سیاست-گذاری و برنامه‌ریزی به منظور جستجوی فرصت‌ها قابل تغییر می‌باشد (J. Hansen, Carsten, 2011: 89). امروزه نقش فرهنگ در مباحث توسعه از محورهای مورد توجه صاحب‌نظران است. کارشناسان توسعه، فرهنگ و زندگی را جدایی‌ناپذیر می‌دانند؛ زیرا درک نیازهای جامعه، نیازمند توجه به عوامل فرهنگی است (لنسکی، ۱۳۷۴: ۲). اندیشه توسعه فرهنگی به عنوان موضوع سیاست ملی، به ویژه در چارچوب نظام سازمان ملل، از حدود سال ۱۹۵۰ قوت گرفته و رواج یافت. طی دهه ۶۰-۱۹۵۰ که به ده ساله اول توسعه شهرت یافته است، تحول پر معنایی روی داد و مفهوم توسعه، گسترش، تنوع و عمق یافت. در دهه‌ی ۷۰-۱۹۶۰ در کشورهای اروپایی مفاهیم و اصطلاحات جدیدی در عرصه‌ی فرهنگ وضع و به تدریج مرسوم شد که از مهم‌ترین آن‌ها "توسعه فرهنگی و سیاست فرهنگی" است (پاپلی یزدی و رجبی سناجرودی، ۱۳۸۷: ۲۴). اساساً یکی از مهم‌ترین پیش‌شرط‌های توسعه جامعه، توسعه فرهنگی است و توسعه فرهنگی نیز بدون توجه به تمامی عوامل و زمینه‌های داخلی و خارجی امکان‌پذیر نیست. مسلماً به دنبال ظهور پدیده جهانی شدن هیچ جامعه‌ای نمی‌تواند با انزواگرایی از جهان پیرامون خود به توسعه دست یابد. در این راستا،

$$x_{ij} = \frac{y_{ij} - \text{Min}\{y_{ij}, i = 1, 2, \dots, m\}}{\text{Max}\{y_{ij}, i = 1, 2, \dots, m\} - \text{Min}\{y_{ij}, i = 1, 2, \dots, m\}}$$

$$i = 1, 2, \dots, m \quad j = 1, 2, \dots, n$$

$$x_{ij} = \frac{\text{Min}\{y_{ij}, i = 1, 2, \dots, m\} - y_{ij}}{\text{Max}\{y_{ij}, i = 1, 2, \dots, m\} - \text{Min}\{y_{ij}, i = 1, 2, \dots, m\}}$$

$$i = 1, 2, \dots, m \quad j = 1, 2, \dots, n$$

$$x_{ij} = \frac{|y_{ij} - y_j^*|}{\text{Max}\{\text{Max}\{y_{ij}, i = 1, 2, \dots, m\} - y_j^*, y_j^* - \text{Min}\{y_{ij}, i = 1, 2, \dots, m\}\}}$$

$$i = 1, 2, \dots, m \quad j = 1, 2, \dots, n$$

شاخص‌های مورد استفاده پژوهش

اولین قدم برای حرکت به سوی توسعه پایدار شهری، تعیین شاخص‌های مورد نیاز می‌باشد (پاگ، ۱۳۸۳: ۱۴). بر این اساس برای ارزیابی و امکان‌سنجی توسعه فرهنگی در سطح شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد شاخص‌هایی مورد استفاده قرار گرفته است که در جدول شماره (۲) آمده است.

جدول (۲): شاخص‌های مورد استفاده پژوهش

کد	شاخص
X1	سینما
X2	تعداد برنامه تئاتر و موسیقی
X3	تعداد سالن نمایش
X4	تعداد کتاب
X5	تعداد چاپخانه
X6	تعداد کانون پرورش فکری
X7	تعداد دانشگاه
X8	تعداد کتابخانه

منبع: سالنامه آماری ۱۳۹۱

محدوده و قلمرو پژوهش

استان کهگیلویه و بویراحمد یکی از استان‌های کشور ایران است. مرکز آن شهر یاسوج است و با

کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه فرهنگی، از ۸ شاخص استفاده گردیده و اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از مدل تحلیل روابط خاکستری (GRA) در محیط EXCEL مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. لازم به ذکر است جهت تعیین وزن شاخص‌های پژوهش از مدل AHP استفاده گردید.

تحلیل روابط خاکستری

تکنیک تحلیل رابطه خاکستری یک تکنیک تصمیم‌گیری چند معیاره است که برای ارزیابی تعدادی گزینه بر اساس تعدادی معیار مورد استفاده قرار می‌گیرد.

در این تکنیک نیز اساس کار تشکیل ماتریس تصمیم^۱ می‌باشد. (Deng, 1982). جزئیات فرایند تحلیل رابطه‌ی خاکستری به این شرح است: ایجاد رابطه‌ی خاکستری: زمانی که واحدهای اندازه‌گیری عملکرد شاخص‌های مختلف متفاوتند، ممکن است تأثیر برخی از شاخص‌ها نادیده گرفته شود. همچنین اگر هدف یا جهت این شاخص‌ها تفاوت داشته باشند، نتایج نادرست در تحلیل‌ها به وجود می‌آید (Huang & Liao, 2003: 41). بنابراین، تبدیل کلیه ارزش‌های عملکردی هر گزینه به یک سری مقایسه‌ای در فرایندی مشابه نرمالیزه کردن، ضروری به نظر می‌رسد. این پردازش، گام ایجاد روابط خاکستری در تئوری سیستم‌های خاکستری نامیده می‌شود. در یک مسأله تصمیم‌گیری چند شاخصه که دارای m گزینه و n شاخص است، i امین گزینه را می‌توان به صورت $y_i = (y_{i1}, y_{i2}, \dots, y_{ij}, \dots, y_{in})$ بیان نمود، به طوری که y_{ij} عبارت است از ارزش عملکردی شاخص j برای گزینه i . عبارت y_i را می‌توان به کمک یکی از روابط زیر به سری مقایسه‌ای $X_i = (x_{i1}, x_{i2}, \dots, x_{ij}, \dots, x_{in})$ تبدیل نمود.

بویراحمد به مرکزیت یاسوج می‌باشد (سرشماری نفوس و مسکن، ۱۳۹۰).

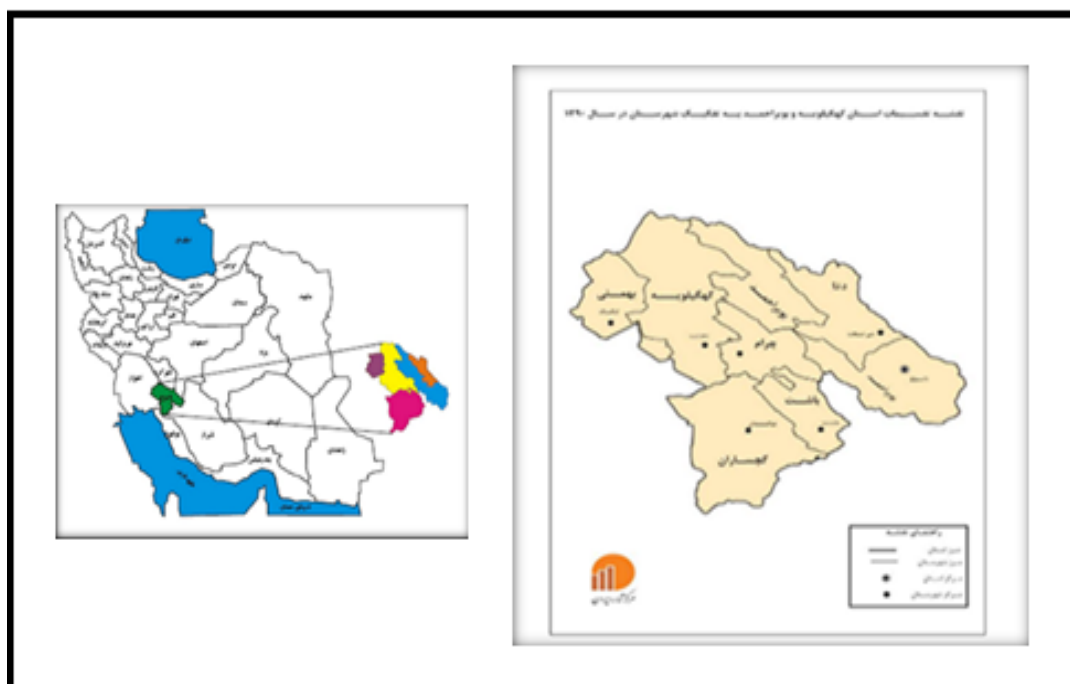
جدول (۳): ویژگی‌های جمعیتی شهرستان‌های استان

کهگیلویه و بویراحمد

شهرستان	جمعیت	شهری
بویراحمد	۲۴۳۷۷۱	۱۲۲۴۸۰
کهگیلویه	۱۵۳۶۹۵	۸۲۳۷۹
گچساران	۱۱۹۲۱۷	۹۱۷۳۹
دنا	۵۲۰۴۰	۱۱۱۲۱
بهمئی	۳۷۰۴۸	۱۷۰۰۷
باشت	۲۰۶۹۹	۹۲۶۶
چرام	۳۲۱۵۹	۱۲۶۳۴

مأخذ: سالنامه آماری استان کهگیلویه و بویراحمد، ۱۳۹۰

مساحتی حدود ۱۶ هزار و ۲۴۹ کیلومتر مربع، سرزمینی نسبتاً مرتفع و کوهستانی است. استان کهگیلویه و بویر احمد که در جنوب غربی ایران قرار گرفته است یکی از استانهای زیبای کشور می باشد که به سرزمین چهار فصل شهرت یافته است. این استان دارای ۷ شهرستان، و ۱۶ بخش تقسیم شده است که شامل ۱۶ شهر و بیش از ۱۷۰۰ روستا می‌گردد. جمعیت کهگیلویه و بویراحمد بر پایه سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۰ برابر با ۶۴۰،۰۰۰ نفر بوده که ۵۰ درصد آن‌ها در شهرها سکونت دارند. این استان از نظر جمعیت و مساحت از استان‌های کوچک ایران است و در هر دو مورد دارای رتبه ۲۸ در بین سی استان می‌باشد. بزرگترین و پرجمعیت‌ترین شهرستان استان، شهرستان

شکل (۱): موقعیت جغرافیایی شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد. منبع: سالنامه آماری، ۱۳۹۰

یافته‌های پژوهش

تعریف کننده سطح توسعه‌یافتگی فرهنگی تعیین شد، سپس آمار مربوط به شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد (به تعداد) بر اساس سالنامه آماری سال ۱۳۹۰، استخراج شده است.

در پژوهش حاضر جهت سنجش شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه فرهنگی، ابتدا شاخص‌های اصلی

جدول (۴): وضعیت شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ شاخص‌های توسعه فرهنگی

شهرستان	سینما	تئاتر و موسیقی	سالن نمایش	کتاب	چاپخانه	کانون	دانشگاه	کتابخانه
بویراحمد	۰	۱۰۰	۲	۱۲	۱۳	۵	۱۴	۱۵
کهگیلویه	۱	۶	۲	۵	۸	۲	۲	۱۱
گچساران	۰	۰	۰	۷	۳	۳	۶	۸
دنا	۰	۳	۰	۵	۱	۲	۰	۵
بهمئی	۰	۳۸	۰	۱۴	۱	۱	۰	۶
باشت	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۴
چرام	۰	۰	۰	۱	۲	۰	۰	۴

منبع: سالنامه آماری استان کهگیلویه و بویراحمد، ۱۳۹۰

است. در گام نخست در تحلیل حاضر با استفاده از رابطه یک، نزدیکی x_{ij} به x_{0j} مورد ارزیابی قرار گرفته و داده‌ها نرمال شده‌اند.

رابطه (۱):

$$\gamma(x_{0j}, x_{ij}) = \frac{\Delta_{min} - r\Delta_{max}}{\Delta_{ij} - r\Delta_{max}} \quad \Delta_{ij} = x_{0j} - x_{ij}$$

تحلیل روابط خاکستری از شاخص‌های توسعه فرهنگی

به منظور تحلیل و استخراج اوزان شاخص‌ها در شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد در ابتدا ضریب رابطه‌ی خاکستری شاخص‌ها محاسبه شده

جدول (۵): تاثیر ضریب رابطه خاکستری بر شاخص‌های توسعه فرهنگی

شهرستان	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8
بویراحمد	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۷۲۲	۱/۰۰۰	۱/۰۰۳	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰
کهگیلویه	۰/۲۸۶	۰/۲۹۴	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۴۹۰	۰/۳۴۸	۰/۳۰۲	۰/۵۲۳
گچساران	۱/۰۰۰	۰/۲۸۶	۰/۰۰۰	۰/۴۲۶	۰/۳۲۴	۰/۴۴۵	۰/۳۹۴	۰/۳۸۶
دنا	۱/۰۰۰	۰/۲۸۸	۰/۰۰۰	۰/۶۶۱	۰/۲۸۶	۰/۳۴۸	۰/۲۸۶	۰/۳۰۵
بهمئی	۱/۰۰۰	۰/۳۸۷	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۲۸۶	۰/۲۸۶	۰/۲۸۶	۰/۳۲۸
باشت	۱/۰۰۰	۰/۲۸۶	۰/۰۰۰	۰/۳۰۴	۰/۳۰۴	۰/۲۸۶	۰/۲۸۶	۰/۲۸۵
چرام	۱/۰۰۰	۰/۲۸۶	۰/۰۰۰	۰/۴۷۲	۰/۳۰۴	۰/۲۸۶	۰/۲۸۶	۰/۲۸۵

منبع: محاسبات نگارندگان

$$\Gamma(x_0, x_i) = \sum_{j=1}^n w_{j\gamma} (x_{0j}, x_{ij}) \quad i = 1, 2, \dots, m$$

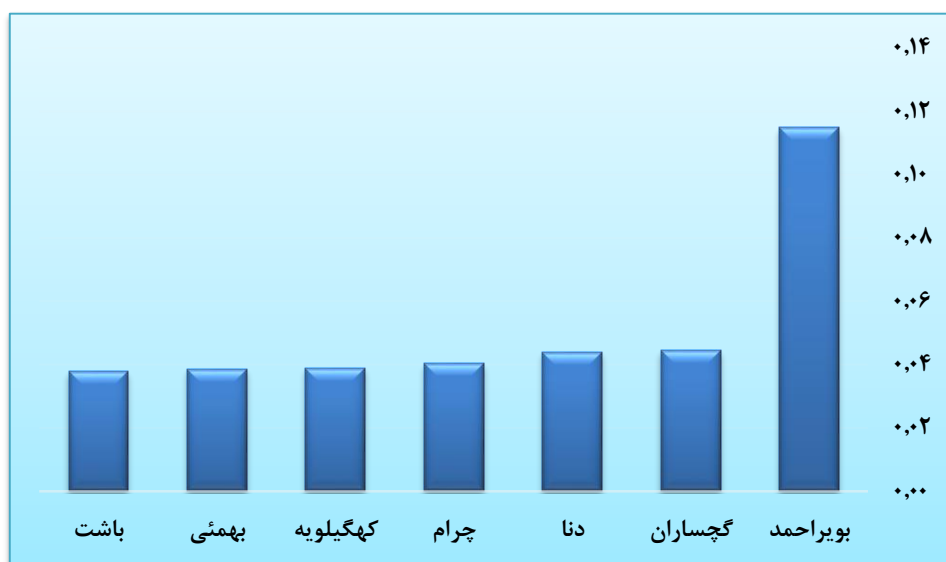
در این محاسبات w همان وزن شاخص‌ها است که قبلاً با روش AHP محاسبه شده و وزن هر شاخص در تک تک درایه‌های مربوط به آن شاخص ضرب شده است.

پس از به دست آوردن ضریب رابطه خاکستری و محاسبه تمامی ضرائب رابطه‌ای خاکستری $\gamma(x_{0j}, x_{ij})$ رتبه رابطه‌ای خاکستری را با استفاده از رابطه دو محاسبه شده است. رابطه (۲):

جدول (۶): نتایج رتبه‌بندی شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد

شهرستان	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	رتبه خاکستری
W	۰/۰۳۶	۰/۳۷۲	۰/۰۴۶	۰/۱۲۲	۰/۰۹۳	۰/۰۵۷	۰/۰۷۵	۰/۱۹۸	-
بویراحمد	۰/۰۳۶	۰/۳۷۲	۰/۰۰۰	۰/۰۸۸	۰/۰۹۳	۰/۰۵۷	۰/۰۷۵	۰/۱۹۸	۰/۱۱۵
کهگیلویه	۰/۰۱۰	۰/۱۰۹	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۴۶	۰/۰۲۰	۰/۰۲۳	۰/۱۰۴	۰/۰۴۴
گچساران	۰/۰۳۶	۰/۱۰۶	۰/۰۰۰	۰/۰۵۲	۰/۰۳۰	۰/۰۲۵	۰/۰۳۰	۰/۰۷۶	۰/۰۴۴
دنا	۰/۰۳۶	۰/۱۰۷	۰/۰۰۰	۰/۰۸۱	۰/۰۲۷	۰/۰۲۰	۰/۰۲۱	۰/۰۶۰	۰/۰۴۰
بهمنی	۰/۰۳۶	۰/۱۴۴	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۲۷	۰/۰۱۶	۰/۰۲۱	۰/۰۶۵	۰/۰۳۹
باشت	۰/۰۳۶	۰/۱۰۶	۰/۰۰۰	۰/۰۳۷	۰/۰۲۸	۰/۰۱۶	۰/۰۲۱	۰/۰۵۷	۰/۰۳۹
چرام	۰/۰۳۶	۰/۱۰۶	۰/۰۰۰	۰/۰۵۸	۰/۰۲۸	۰/۰۱۶	۰/۰۲۱	۰/۰۵۷	۰/۰۳۸

منبع: محاسبات نگارندگان

شکل (۲): نمودار رتبه‌بندی شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ شاخص‌های توسعه فرهنگی

اساس امتیاز به دست آمده از روش تحلیل روابط خاکستری سطح اول را به خود اختصاص داده است و به لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه فرهنگی فاصله‌ی بسیار زیادی با دیگر شهرستان‌های استان دارد. - در پاسخ به سؤال اول پژوهش؛ مهمترین شاخص‌های توسعه فرهنگی در شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد کدامند؟ بر اساس آمار موجود در آمارنامه ۱۳۹۰ مهمترین شاخص‌ها

بر اساس نتایج حاصل از مدل تحلیل روابط خاکستری (جدول: ۶)، ملاحظه می‌شود که بر اساس داده‌های آماری شاخص‌های فرهنگی در سال ۱۳۹۰، شهرستان بویراحمد رتبه اول و شهرستان‌های گچساران و دنا رتبه‌های دوم و سوم را کسب نموده‌اند. در انتهای طیف رتبه‌بندی، شهرستان باشت در رتبه‌ی آخر جای دارد (شکل شماره ۲). با توجه به نتایج به دست آمده، نتایج سطح‌بندی شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد حاکی از آن است که، شهرستان بویراحمد بر

انتخاب و در جدول شماره (۳) به آن‌ها اشاره شده است.

- برای پاسخ به سؤال دوم پژوهش؛ وضعیت برخورداری شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد از شاخص‌های توسعه فرهنگی چگونه است؟ از مدل تحلیل روابط خاکستری استفاده شده است و نتایج نشان داد که شهرستان بویراحمد بر اساس امتیاز به دست آمده از روش تحلیل روابط خاکستری سطح اول را به خود اختصاص داده است و به لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه فرهنگی فاصله‌ی بسیار زیادی با دیگر شهرستان‌های استان دارد.

- سؤال سوم پژوهش؛ کدامیک از شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد دارای بیشترین رتبه توسعه‌یافتگی از نظر شاخص‌های توسعه‌ی فرهنگی می‌باشد؟ نتایج نشان داد که شهرستان بویراحمد رتبه اول را به لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه فرهنگی به خود اختصاص داده است.

نتیجه‌گیری

در بیشتر کشورهای درحال توسعه، علاوه بر نابرابری‌های ناحیه‌ای، نوعی ناهماهنگی اجتماعی نیز مشاهده می‌شود. این نابرابری‌ها با شدت و ضعف در نواحی مختلف این کشورها وجود دارد. به هر صورت، نابرابری‌های درون ناحیه‌ای و بین ناحیه‌ای یکی از مظاهر بارز جهان سوم‌ها است که ناشی از شرایط اقتصادی، اجتماعی و سیاسی آنان است. نابرابری اقتصادی، نابرابری فرهنگی را نیز به دنبال دارد، بدین ترتیب مطالعه و مقایسه‌ی مناطق، سیستم‌ها و زیرسیستم‌های مربوط، مانند بررسی‌های تطبیقی شهرستان‌های یک استان در ابعاد فرهنگی، می‌تواند برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران اقتصادی- اجتماعی را در اتخاذ تصمیمات و اجرای برنامه‌های مناسب در جهت

کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای، یاری رساند. بر این اساس، در پژوهش حاضر با توجه به شاخص‌های فرهنگی موجود در هر شهرستان، نسبت به رتبه‌بندی شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد با استفاده از روش تحلیل روابط خاکستری اقدام شد. نتایج حاکی از آن است که شهرستان بویراحمد با امتیاز (۰/۱۱۵) از روش تحلیل رابطه‌ی خاکستری رتبه‌ی ۱ را به خود اختصاص داده و نسبت به دیگر شهرستان‌های استان از وضعیت مطلوبی، به لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه فرهنگی برخوردار است. بر همین مبنا، توجه به رهیافت تعادل و توازن برای برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران فرهنگی، بسیار ضروری است. در سطح استان کهگیلویه و بویراحمد، وضعیت شهرستان‌ها از لحاظ توسعه‌یافتگی فرهنگی، همواره تفاوت آشکاری در میزان درجه توسعه آن‌ها بر اساس شاخص‌های انتخابی، وجود دارد. لازمه‌ی کاهش تفاوت‌های میان شهرستان‌ها از لحاظ توسعه‌یافتگی فرهنگی، توجه به برنامه‌ریزی منطقه‌ای و اصلاح نظام برنامه‌ریزی کشور و دوری از برنامه‌ریزی بخشی و پیروی از سیاست‌های متعادل و متوازن در ایجاد فرصت برابر برای منابع در تمام شهرستان‌های استان می‌باشد.

• ارائه برخی راهکارها که می‌تواند به بهبود سطح توسعه فرهنگی و کاهش اختلاف شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد کمک کند عبارتند از:

- ۱- تهیه و تأمین زیرساخت‌های فرهنگی (کتابخانه‌ها، سینماها، تأسیسات و تجهیزات آموزشی، اینترنت و...) در شهرستان‌ها ۲- توجه برنامه‌های استان به تمرکززدایی امکانات و خدمات فرهنگی از مرکز استان و توزیع مناسب در بین سایر شهرستان‌ها ۳- توجه بیشتر به شهرستان‌های محروم استان و در اولویت قرار دادن این شهرستان‌ها در توسعه فرهنگی و برنامه‌ریزی برای توسعه این شهرستان‌ها.

منابع

- اکبریان، رضا (۱۳۸۶)، بررسی نقش فرهنگ در اقتصاد، ماهنامه مهندسی فرهنگی، سال ۲، شماره ۱۲، تهران.
- بابایی فرد، اسداله، (۱۳۸۸)، اینترنت، جهانی شدن و هویت فرهنگی جوانان در ایران ن بررسی موردی: دانشجویان دانشگاه تهران، پایان نامه دکتری جامعه شناسی نظری فرهنگی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- بابایی فرد، اسداله، (۱۳۸۹)، توسعه سیاسی و توسعه اجتماعی در ایران، مجموعه مقالات همایش ملی توسعه اجتماعی، جلد اول، دانشگاه کاشان با همکاری کمیسیون ملی یونسکو در ایران.
- بیک محمدی، حسن، کریمی، فضل‌الله و شکوهی، شاپور، (۱۳۹۶)، تحلیل شاخص‌های توسعه فرهنگی مزاحمه موردی: شهرستان‌های استان فارس، مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، دوره ۱۲، شماره ۱.
- پاپلی یزدی، محمد حسین و رجبی سناجردی، حسین، (۱۳۸۷)، نظریه‌های شهر و پیرامون، انتشارات سمت، چاپ سوم.
- پاگ، سدريک، (۱۳۸۳)، شهرهای پایدار در کشورهای در حال توسعه، تهران، ترجمه ناصر محرم نژاد، مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری ایران، چاپ اول.
- تقوایی، مسعود و قائدرحمتی، صفر، (۱۳۸۵)، تحلیل شاخص‌های توسعه فرهنگی استان‌های کشور، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، سال دوم، شماره ۷، ص ۱۱۷-۱۳۲.
- توکلی، احمد (۱۳۸۶)، طراحی الگوی مناسب فرهنگ، تولید، توزیع، مصرف و تجارت، ماهنامه مهندسی فرهنگی، سال ۲، شماره ۱۲، تهران.
- جعفری شمس‌آبادی، مژگان و نظم‌فر، حسین، (۱۳۹۵)، تحلیل فضایی و سطح‌بندی شهرستان‌های استان البرز بر اساس شاخص‌های خدمات فرهنگی، فصلنامه برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)، سال ۶، شماره ۴.
- چلبی، مسعود (۱۳۷۵)، جامعه‌شناسی نظم: تشریح و تحلیل نظری نظم اجتماعی، تهران، نشر نی.
- زیاری، کرامت الله (۱۳۷۹)، سنجش درجه توسعه یافتگی فرهنگی استان‌های ایران، فصلنامه علمی اجتماعی، شماره ۱۶.
- زیاری، کرامت الله، سید محمود زنجیرچی و سرخ کمال، کبری، (۱۳۹۰)، بررسی و رتبه‌بندی درجه توسعه یافتگی شهرستان‌های استان خراسان رضوی با استفاده از تکنیک تاپسیس، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۲، تهران.
- سالنامه آماری استان کهگیلویه و بویراحمد (۱۳۹۰)، سرخ کمال، کبری، بیرانوندزاده، مریم و زنجیرچی، سید محمود، (۱۳۹۰)، سطح‌بندی شهرستان‌های استان خراسان رضوی از لحاظ مؤلفه‌های توسعه-یافتگی فرهنگی، مجله برنامه‌ریزی فضایی، سال اول، شماره ۲، صص ۹۵-۱۰۸.
- فدائی خوارسگانی، مهدی و نیری، سمیه، (۱۳۸۹)، بررسی تأثیر تحولات شاخص‌های منتخب فرهنگی بر رشد اقتصادی در ایران (الگوی خود رگرسیون با وقفه‌های توزیع شده ARDL)، فصلنامه پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، سال اول.
- لنسکی، گرهارد وجین، (۱۳۷۴)، سیر جوامع بشری، ترجمه ناصر موفقیان، چاپ ۲، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- محمود زاده، محمود و علمی، سیامک، (۱۳۹۱)، نابرابری و رشد اقتصادی در استان‌های کشور، فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، سال بیست، شماره ۶۱، صص ۱۳۱-۱۴۸.
- مشکینی، ابوالفضل و قاسمی، اکرم، (۱۳۹۱)، سطح‌بندی شهرستان‌های استان زنجان بر اساس شاخص‌های

- Liao, Felix H.F, Dennis Wei, Yehua (2012), Dynamics, space, and regional inequality in provincial China: A case study of Guangdong province, *Applied Geography*, 35. pp. 71-83.
- Li, Yingru. Dennis Wei, Y. H (2010), The spatial-temporal hierarchy of regional inequality of China, *Applied Geography*, 30. pp, 303-316
- Montgomery, John (1990), *Cities and the Art of Cultural Planning, planning practice & research*, 1990, 5, 8-17.
- Pellegrino p. (1983), "Escape ET culture. Ed. George Saint- Saphion", Suisse.
- Rosenstein, C., (2011), "Cultural development and city neighborhoods", *City, Cultural and Society* 2(1), 9-15.
- Smith, D.M (1994), *Geography and Social justice*, oxford: Blackwell.
- Yu, Danlin & Yehua Dennis Wei (2003), *Analyzing Regional Inequality in Post-Mao China in GIS Environment*, *Eurasian Geography and Economic*, Vol. 144.
- توسعه‌ی فرهنگی با استفاده از مدل TOPSIS ، فصلنامه‌ی برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال دوم ، شماره ۷ ص ۱-۱۱.
- وثوقی، منصور، (۱۳۸۴)، *جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی و فرهنگی روستا، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور.*
- Bono, Filipa & et al (2007), *Regional Inequalities in Consumption Patterns: A Multilevel Approach to the Case of Italy*, *International Statistical Review*, Vol. 75, NO.1.
- Deng, J. L. (1982), Control problems of grey system, *Systems and Control letters*, 1, 288-294.
- Huang, J.T. & Liao, Y.S. (2003), Optimization of machining parameters of Wire-EDM bases on grey relation and statistical analysis, *International Journal of Production Research*, 41, 1707-1720.
- J. Hansen, Carsten (2011), The role of policy-making and planning cultures for sustainable transport?, *European Transport*, 47, 89-108.
- Jenks, Chris (2004), *culture, publications of Routledge, new York*
- Kankala, Erja (2011), *culture in development cooperatin, Publications of the Ministry on Education and Culture, Helsinki.*

یادداشت‌ها

¹ *Decision matrix*